

Osudy **Jacoba Handla Galla** (1550–1591), který pocházel z Kraňska v dnešním Slovinsku, mohou být do určité míry chápány jako typický příklad kariéry chrámového hudebníka pozdní renesance. Od útlého mládí působil jako zpěvák v rakouských kláštorech, především u benediktinů v Melku a poté pravděpodobně ve vídeňské dvorní kapele. Po odchodu z Vídně (nejspíše roku 1574) se následujících šest let pohyboval po Čechách, Moravě i Slezsku, využíval a dále rozvíjel četné kontakty s vysokým klérem – opaty, kanovníky a biskupy, které vyústily ve jmenování do funkce kapelníka olomouckého biskupa v roce 1580.

Především klášterní prostředí mělo výrazně univerzální charakter, zemské hranice znamenaly jen málo. Co se Moravy týče, získal Handl cenné kontakty s premonstrátskými kláštery v Louce u Znojma a v Zábrdovicích u Brna. Ve srovnání s významem Slezska a zejména jeho hlavního města Vratislavi se Brno může v Handlově kariéře jevit jako nedůležitá lokalita. Připustíme-li ovšem určitou míru spekulací, pak se Handl mohl v Brně objevit ještě jako zpěvák melckého kláštera v doprovodu císaře Maxmiliána II. roku 1567 na jeho cestě mezi Vídní, Opavou a Prahou. Handl se později zmiňuje o olomouckém biskupovi Vilému Prusinovském (†1572), kterého musel osobně poznat jako hudbymilovného preláta. Právě biskup Prusinovský byl jedním z hlavních hostitelů císaře při zmíněné holdovací cestě. S Brnem jsou spojeny počátky kariéry pozdějšího olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského. Ten se s Handlem setkal nejpozději v roce 1579; hned po svém zvolení olomouckým biskupem totiž navštívil zábrdovický klášter. Pohotový skladatel k této příležitosti vydal tiskem sedmihlasé oslavné moteto.

Právě k premonstrátskému klášteru v Zábrdovicích se váže několik zmínek v Handlových tiscích. Báseň Jana Jergera (Ioannes Ierger), pozdějšího sekretáře biskupa Pavlovského, věnovaná přímo Handlovi v úvodním svazku jeho mší, se dotýká společně stráveného odpočinku během letních měsíců roku 1579 v zábrdovickém klášteře. Tehdejšímu představenému kláštera v Zábrdovicích Handl věnoval třetí svazek zmíněné sbírky mší (zatímco první a druhý byl věnován Pavlovskému). Opat Caspar Schönauer je v předmluvě vylíčen jako skladatelův nejmilejší patron, v hudbě vzdělaný, s výborným vkusem, který jej podporoval nejen materiálně, ale také morálně ve vydávání dalších skladeb.

Během svého působení ve funkci kapelníka olomouckého biskupa Handl pracoval na svém monumentálním díle s názvem *Opus musicum harmoniarum*. Sbíрка obsahovala celkem 374 čtyř až dvacetičtyřhlasých motet pro svátky celého církevního

roku. Tiskem začala vycházet až po jeho přesídlení do Prahy roku 1585, vyšla ve čtyřech knihách v rozmezí let 1586–1590. Handl se v Praze nestal členem císařské kapely, ačkoli s některými jejími členy byl prokazatelně v přátelském kontaktu. Působil jako ředitel kůru malého kostela sv. Jana Na Břehu na Starém Městě pražském.

Spojitosť Handla s Brnem a Zábřovicemi tak zůstává nutně v rovině domněnek. Handl však byl nepochybně jedním z nejplodnějších a uznávaných středoevropských skladatelů. Vedle dokonalého kontrapunktického umění využíval tehdy poměrně nový vícesborový styl po vzoru benátských skladatelů. Sbor obvykle rozdělil na dvě skupiny po čtyřech hlasech a tyto skupiny si pak střídavě odpovídaly, případně se v některých pasážích prolínaly. Jako dokonalý znalec latinského jazyka věnoval obzvláštní péči textu, který zohledňoval v rovině sazby, rétoriky (využití řečnických figur) a zvukomalby.

Co se týče provozovací praxe, ideální návod poskytuje sám skladatel, když v předmluvě k *Opus musicum* uklidňuje hudebníky, vyděšené velkým počtem hlasů (osm a více), které jsou v řadě jeho skladeb předepsány. V každém městě jsou přece věžní hudebníci, v každém kostele varhaník, píše Handl, kteří se mohou podílet na provedení. Užití dechových nástrojů, především cinků a trombónů spolu s varhanami bylo v chrámové hudbě druhé poloviny 16. století běžné a Handl bezpochyby počítal s proměnlivostí této instrumentace, která jeho skladbám dodala potřebnou pestrost a lesk.

V dnešním programu jsou zařazena Handlova moteta pro velikonoční období. Většina z nich je určena pro dva čtyřhlasé sbory, které umožňují nejrůznější kombinace hlasů a nástrojů. Moteto *Haec dies* je sice také předepsáno pro dva sbory, ale pouze pro mužské hlasy. Tato sazba, nazývaná *ad aequales*, se objevuje nejčastěji v prostředí literátských bratrstev, které mohl mít autor na mysli i v této skladbě. Výrazně polyfonní charakter má třídílné moteto *Christus surrexit*. Především v horním hlase zde skladatel užívá melodii stejnojmenné velikonoční písně (známé v češtině jako *Buoh všemohúci*), v úvodní části se objevují též náznaky vícesborovosti v užití bloků vzájemně si odpovídajících nižších a vyšších hlasů. Krátký střední díl, určený pouze čtyřem hlasům, charakterizuje absence basu. Závěrečný díl zní opět v plné šestihlasé sazbě s melismatickým aleluja, v samotném závěru však zaznívá – jako v původní písni i ve všech předchozích dílech – opět zvolání *Kyrie eleison* (Pane, smiluj se). Dvojsborové moteto *Quo mihi crude dolor* je i ve shodě s přívlastkem echo

pozoruhodným zhudebněním nářku Marie Magdaleny (první sbor). Její lamentace se však v druhém sboru na způsob krátkého echa proměňují v nadějně odpovědi naznačující Kristovo vzkříšení (místo clamor / nářek tak ozvěna například vrací slovo amor / láska). Žalm 96 (*Alleluia. Cantate Domino canticum novum*), zpívejte Hospodinu novou píseň, Handl zhudebnil jako trojsborové moteto pro celkem dvanáct hlasů s poměrně rychlým střídáním jednotlivých sborů, ale také se střední částí v trojdobém metru.

Osnovou koncertu je velikonoční mše polského skladatele **Marcina ze Lvova**, zvaného též **Leopolita**. O skladateli samotném je známo jen velmi málo, předpokládá se, že zemřel v roce 1589. Jeho pětihlasá *Missa paschalis* je prvním známým zhudebněním celého mešního ordinaria v polských hudebních dějinách. Počtem hlasů i způsobem vedením jednotlivých hlasů odpovídá jeho mše stylu slavných vlámských skladatelů Jacoba Clemense non Papa nebo Nicolase Gomberta. Mše je vystavěna na melodiích čtyř polských písní o Kristově zmrtvýchvstání (včetně nápěvu *Buoh všemohúci*). Nápěv první velikonoční písně je užít v začátcích všech částí ordinaria, v úplnosti ji cituje tenor v části Gloria. Také ostatní písně jsou využity nejen fragmentárně, ale v úplnosti zaznívají buď v tenorovém či sopránovém hlase. Ve shodě se starší franko-vlámskou tradicí se v závěrečné části *Agnus Dei* rozšiřuje na celkový počet šest hlasů přidáním druhého sopránu.

Během bohoslužby se běžně uplatňovaly také samostatné instrumentální kusy, ať už ve smyslu slavnostních intrád (vstup) nebo sonát k části mše zvané pozdvihování. V programu je proto zařazena intráda pro šest hlasů rudolfínského trubače a pozdějšího vicekapelníka **Alessandra Orologia** (cca 1550–1633) a sonáta mantovského skladatele **Salomona Rossiho** (cca 1570–1630), v níž si za doprovodu continuo vzájemně odpovídají dva cinky.

Na dvoře Rudolfa II. působil také **Jan Sixt z Lerchenfelsu** (cca 1570–1629), původně mezi chlapeckými zpěváky. V prostředí rudolfínské kapely údajně v roce 1590 vzniklo Sixtovo *Te Deum laudamus*, střídající čtyřhlasou sazbu s chorálně zpívanými sudými slokami hymnu. Vícehlasé liché sloky se od původní volné imitace s citací chorálního nápěvu v tenoru posouvá postupně k akordické sazbě, v níž už původní nápěv nelze vystopovat.

Všechny dochované Sixtovy skladby pocházejí z jediného tisku, vydaného roku 1626 vlastním nákladem. S tímto dlouhým časovým odstupem sám autor tuto skladbu popisuje snad v příznačném duchu autorské skromnosti, s vědomím školního

charakteru kompozice, ale snad také s vědomím výrazného stylového přelomu na rozhraní 16. a 17. století: „Pokud by se někomu zdálo, že *artificium (uměleckost)* hymnu je méně dokonalá, musí to připsat té době, která postupovala jednoduchým způsobem, širokou cestou a obvyklou stezkou...“ Někdy v době kompozice *Te Deum* Sixt načas opustil císařskou kapelu a zahájil svá studia, nejdříve u pražských, posléze u olomouckých jezuitů. Pro své zkušenosti se v Olomouci stal také ředitelem kůru jezuitského kostela. U příležitosti jeho magisterských promócí v roce 1597 vyšel v Olomouci oslavný tisk, který zdůrazňoval Sixtovo renomé výjimečného hudebníka. Oslavná latinská báseň obsahuje pasáž, zmiňující pozoruhodnou řadu skladatelů. Vedle titánů minulých generací (Josquin, Clemens, Vaet, Lasso, Palestrina, Wert) zde figurují především hudebníci pražské císařské kapely, úplně na konci (tedy na čestném místě seznamu) je pak uveden Jacobus Handl Gallus. Po studiích se Sixtus stal ještě načas altistou císařské kapely, ale záhy pokračoval v církevní kariéře a v roce 1617 se stal proboštem v Litoměřicích. Právě tento úřad mu nejspíše zajistil dostatek prostředků, aby všechna svá hudební díla vydal ve zmíněném tisku, věnovaném císaři Ferdinandovi II.

vokální soubor **Cappella Mariana** (um. vedoucí Vojtěch Semerád)

Barbora Sojková, Daniela Čermáková, Vojtěch Semerád, Tomáš Lajtkep, Tomáš Král, Jaromír Nosek

Cappella Mariana je komorní vokální soubor, který se specializuje na interpretaci středověkého vícehlasu, renesanční polyfonie a vokálních děl raného baroka.

Cappella Mariana vznikla v roce 2008 a jako jeden z mála domácích vokálních souborů se zaměřuje na uvádění pozapomenutých děl vrcholné vokální polyfonie z oblasti italské, vlámské či anglické renesance, a to obvykle v sólovém obsazení.

Členy souboru jsou mezinárodně renomovaní pěvci, kteří pravidelně spolupracují se souborem Collegium Marianum a vystupují na prestižních evropských festivalech

V prosinci 2012 ansámbl vydal svou profilovou nahrávku pod názvem *Sacrum et Profanum*.

Ansámbl působí pod uměleckým vedením Vojtěcha Semeráda, který po ukončení studií na Univerzitě Karlově v Praze a Conservatoire national supérieur v Paříži pokračuje na papežském institutu Musica Sacra v Římě a dále si prohlubuje studium od gregoriánského chorálu až po renesanční polyfonii.

Pablo Kornfeld (varhanní pozitiv)

soubor renesančních dechových nástrojů **Capella Ornamentata** (um. vedoucí Richard Šeda),

Richard Šeda, Miroslav Kůzl – cinky; Gerhard Schneider – altový trombon; Pavel Novotný – tenorový trombon; Ondřej Sokol – tenorový trombon; Bernhard Rainer – basový trombon

Capella Ornamentata: soubor pro interpretaci hudby 16. a 17. století

/rozuměj jako „kaple ozdobené“ nebo „zpěvy ozdobené“/

Českým posluchačům stále ještě neoposlouchaný souzvuk cinků a renesančních trombonů přináší nevšední zvukový zážitek. Capella Ornamentata je v současnosti jediným souborem v České republice, který se primárně zabývá hudbou pro toto seskupení. Hlavním posláním souboru je vytvoření noblesní a slavnostní atmosféry a improvizovaná ornamentace vokálních partů. Cinky a trombony se sdružovaly v elitních souborech v českých zemích zvaných „pozouněří“.

Soubor Capella Ornamentata založil v roce 2007 hráč na cink Richard Šeda. Hlavním posláním ansámblu je autentická interpretace převážně duchovní hudby 16. a 17. století a prezentace v České republice zatím méně známých dechových nástrojů jako je cink, barokní pozoun, dulcian a dalších. V tomto roce soubor připravuje společně CD s ansámblem Cappella Mariana.

Umělecký vedoucí Richard Šeda se po ukončení studia na konzervatoři se začal zajímat o historicky poučenou interpretaci staré hudby na zobcové flétny a později na cink. Své studium pak rozšířil na několika interpretačních kurzech v Praze a ve Francii u francouzské cinkenistky Judith Pacquier. Působí v mnoha domácích i zahraničních seskupeních staré hudby a je spoluzakladatelem a hudebním dramaturgem regionálního barokního festivalu Dačické barokní dny. Pedagogicky je činný při ZUŠ v Dačicích a soukromě vyučuje cink na pravidelných hudebních dílnách převážně v Praze.

Program

Alessandro Orologio	Intrada a 6
Marcin Leopolita	Missa Paschalis: <i>Kyrie, Gloria</i>
Jacob Handl Gallus	Alleluia. In resurrectione tua Christe a 8
Marcin Leopolita	Missa Paschalis: <i>Credo</i>
Jacob Handl Gallus	Haec est die a 8 aequales
Marcin Leopolita	Missa Paschalis: <i>Sanctus, Benedictus</i>
Jacob Handl Gallus	Quo mihi crude dolor a 8 echo
Marcin Leopolita	Missa Paschalis: <i>Agnus</i>
Jacob Handl Gallus	Christus surrexit a 6
Salomone Rossi Hebreo	Sonata in Dialogo detta la Viena
Jacob Handl Gallus	Alleluia, Cantate Domino canticum novum a 12
Jan Sixt z Lerchenfeldsu	Te Deum a 4